

4.2. Privalomoji vakcinacija kaip pandemijų valdymo priemonė ir jos teisėtumo klausimai tarptautinės teisės požiūriu

COVID-19 epidemija – ne pirmoji epidemija, su kuria susiduria žmonija, bet turbūt pirmoji, kurios efektyvios kontrolės atsakas sukurtas taip greitai. Viso pasaulio intelektualiniai ir moksliniai pajėgumai, skirti vakcinoms sukurti, per stebėtinai trumpą laiką pasiūlė aibę preparatų, leidžiančių palengvinti ir iš dalies valdyti naująją pandemiją. Tačiau kad šie instrumentai galėtų būti pasitelkti, reikalingas ir efektyvus vakcinacijos procesas, sukuriantis vadinamąjį „kolektyvinį imunitetą“. Kaip matome ir iš Lietuvos pavyzdžio, įgyvendinti šį tikslą nėra paprasta ne tik dėl logistinių priežasčių, bet ir dėl to, kad vakcinavimosi sprendimas priklauso nuo individo. Vakcinavimas laikomas medicinine intervencine procedūra, o jai reikalingas asmens sutikimas. Kaip tik dėl šio „sutikimo“ ir vyksta nuolatinis ginčas, t. y. koku būdu tokį sutikimą teisėta gauti. Demokratinėse valstybėse (skirtingai nuo autoritarinių ir totalitarinių) asmuo negali būti vakcinuojamas taikant tiesioginę prievartą. Vis dėlto epidemijų prevencijos ir valdymo atvejais asmenys, atsisakantys vakcinacijos, jau seniai patiria įvairius apribojimus – nuo negalėjimo naudotis tam tikromis viešosiomis paslaugomis (pvz., leisti vaikų į ugdymo įstaigas) iki finansinių nuostolių – baudų mokėjimo, taip skatinant asmenis vakcinuotis.

Šis klausimas buvo iškilęs ir COVID-19 pandemijos kontekste. Iliustratyvus tokių ribojimų, nukreiptų epidemijai valdyti ir vakcinavimuisi skatinti, pavyzdys yra vadinamieji COVID pasai, kuriuos įsivedė nemažai valstybių, pavyzdžiui, Izraelis, Italija, Prancūzija, Lietuva ir kt. Kaip kitas tikslines priemones galima paminėti ir konkrečius pavyzdžius, bylojančius apie korporatyvinį, regioninį ar net valstybinį lygmenį, tarkime, Lietuvos kariuomenės vadas Valdemaras Rupšys pareiškė, kad nesivakcinuotų karių tarnybos galimybės bus apribotos (neskiepyti kariai negalės dalyvauti tarptautinėse pratybose, misijose, vykti į užsienį tobulinti kvalifikacijos)¹⁴²⁴, Pandžabo provincijoje (Indijoje) vietos vyriausybė nusprendė blokuoti asmenų, kurie nenori vakcinuotis, mobiliųjų telefonų SIM korteles¹⁴²⁵. Vienas didžiausių JAV

¹⁴²⁴ „Lietuvos kariuomenės vadas: tarnybos galimybės neskiepytiems kariams bus apribotos“, *lrt.lt*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1428004/lietuvos-kariuomenes-vadas-tarnybos-galimybes-neskiepytiems-kariams-bus-apribotos>.

¹⁴²⁵ „Punjab govt decides to block SIM cards of people refusing vaccines“, *dawn.com*, <https://www.dawn.com>.

bankų „JP Morgan“ uždraudė komandiruotes nevakcinuotiems darbuotojams¹⁴²⁶ ir kt. Šiuos ir panašius netiesiogines prievartos ir ribojimų pasitelkimo atvejus, siekiant gauti asmens sutikimą vakcinuotis, šioje studijos dalyje ir vadinsime privalomąja vakcinacija. Pasaulio sveikatos organizacijos politikos dokumentas¹⁴²⁷ (angl. *policy paper*) taip apibūdina privalomąją vakcinaciją: tai – privertimas asmens vakcinuotis, taikant tiesioginį arba netiesioginį grasinimą įvesti apribojimus, jeigu asmuo tokiam nurodymui nepaklus. Taip pat nurodoma, kad privalomoji vakcinacija nėra prievartinė ta prasme, kad asmuo nėra prieš savo valią fiziškai vakcinuojamas arba jam taikomos baudžiamosios sankcijos.

Vis dėlto privalomosios vakcinacijos klausimai neatsiejami ir nuo bendrųjų vakcinacijos klausimų, nes privalomoji vakcinacija yra tarsi paskutinė priemonė, kuria siekiama visuomenės imunizacijos epidemijų atveju. Taigi norint įvertinti privalomosios vakcinacijos reguliavimą, teisėtumą ir kitus aspektus, būtina išsiaiškinti ir bendruosius vakcinavimo reguliavimo klausimus.

Dalis visuomenės vakcinaciją sutinka su baime, prie to prisideda ir gausus melagingų naujienų ir sąmoningos dezinformacijos apie vakcinas srautas, nepakankamos žinios, netinkama komunikacija, bendras nepasitikėjimas vienu ar kitu produktu ar reiškiniu. Taip pat nuo pirmųjų vakcinų laikų XIX a. pradžioje žinomas vakcinacijos priešininkų judėjimas, kuris apskritai ginčija vakcinacijos naudą. Vakcinacijos priešininkų judėjimas (vadinamieji „antivakseriai“), išpopuliarėjęs vis labiau į gyvenimą skverbiančiam socialiniams tinklams ir dalijimosi įvairia informacija greičiui, sukėlė rūpesčių dėl ligų, kurios buvo vykusiai kontroliuojamos ir išvengiama epideminių protrūkių (pvz., tymų). 2019 m. tymų epidemija Europoje (susirgimų tymais skaičius, anot PSO, ėmė sparčiai didėti nuo 2009 m.), dideli protrūkiai kitose šalyse parodė, kad skiepu atsisakymas gali tapti rimta visuomenės sveikatos problema.¹⁴²⁸

Taigi šios mokslo studijos dalies tikslas dvejopas. Pirma, atskleisti teisės poveikį pandemijai – aptarti, kaip preventyviai ir faktiškai kontroliuojant pandemijas regu-

com/news/1628625?fbclid=IwAR0t6Ry1v6FHeR17I9cPk-osBxmlZoHiESyGx-6n4DYZGU2R-2Sc25aPtIoA.

¹⁴²⁶ „JPMorgan bans business travel for unvaccinated U. S. employees – memo“, *Reuters.com*, <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/jpmorgan-bans-business-travel-unvaccinated-us-employees-memo-2021-10-04/>.

¹⁴²⁷ „COVID-19 and mandatory vaccination: Ethical considerations and caveats“, Policy brief, 13 April 2021, p. 1, <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Policy-brief-Mandatory-vaccination-2021.1>.

¹⁴²⁸ „Skiepu baimė Europoje sukėlė tymų epidemiją“, *Pasveik.lt*, <https://www.pasveik.lt/lt/sveikatos-ir-medicinos-naujienos/skiepu-baime-europoje-sukele-tymu-epidemija/9634/>.

liuojama vakcinacija ir privalomoji vakcinacija tarptautinėje teisėje ir ar privalomoji vakcinacija, nustatoma kai kurių valstybių teisės aktais, pažeidžia tarptautinę teisę, konkrečiai – tarptautinės žmogaus teisių apsaugos normas, susijusias su individo teise į kūno neliečiamumą, privataus gyvenimo gerbimą, lygybę įstatymui, nediskriminavimą ir kt. Antra, patikrinti, ar COVID-19 pandemija sąlygojo kokybiškai naują teisinį reguliavimą ir ar galima kalbėti apie tai, kad formuojasi tarptautinis paprotys, leidžiantis privalomąją vakcinaciją. Šiems klausimams atskleisti pasitelkiame įvairius tarptautinius dokumentus, valstybių nacionalinę praktiką, jų teismų sprendimus ir galiausiai Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą byloje *Vavrička v. Čekija* kaip pirmąjį atvejį, kai privalomosios vakcinacijos klausimai buvo sprendžiami tarptautiniame teisme.

Pirmiausia aptariama, kaip tarptautiniai dokumentai reguliuoja vakcinacijos ir imunizacijos klausimus ir kokias rekomendacijas ar įpareigojimus jie pateikia valstybėms. Toliau nagrinėjama valstybių teisminė praktika, kuri yra puikus atspindys, kaip valstybės vykdo imunizacijos politiką ir kokie ginčai dėl jos kyla (aptariame JAV ir Europos Tarybos teisinės erdvės valstybes). Tuomet išanalizuojame EŽTT sprendimą; ketvirtoje dalyje aptariame pamažu gausėjančią nacionalinę praktiką dėl COVID-19 vakcinacijos skatinimo ir privalomosios vakcinacijos atvejų, taip pat mėginame atsakyti į klausimą, ar COVID-19 pandemija turėjo poveikį esminiams privalomosios vakcinacijos teisinio reguliavimo pokyčiams.

4.2.1. Tarptautiniai dokumentai vakcinacijos klausimais

Tarptautinių dokumentų vakcinavimo klausimais nėra gausu. Žinoma, galima klausti, kodėl taip yra, tačiau atsakymas, tikėtina, gana akivaizdus: medicinos klausimai daugiausia yra palikti nacionalinei valstybių kompetencijai, nes valstybės geriausiai gali juos išspręsti, valdydamos vietos išteklius, nors tarptautinė pagalba visada svarbi ir reikalinga (pvz., nors Afrikoje vis kyla mirtino viruso Ebolos protrūkių, jie paprastai suvaldomi vietoje). Be to, pandemijų plitimo greitis ir efektas yra susijęs ne tik su ligos pobūdžiu, bet ir su bendru žmonių tarptautinio mobilumo lygiu, kuris pastaruosius dešimtmečius nepaprastai išaugo, o tarptautiniai dokumentai nėra greitai nei parengiami, nei priimami.

Taigi paprastai analizuojant tarptautinius dokumentus vakcinavimo klausimais galima išskirti dviejų tipų šaltinius: pirma, bendruosius dokumentus, susijusius su teise į sveikatos apsaugą bei sveiką aplinką, epidemijų ir kitų ligų kontrole; antra,

išvestinius dokumentus (komentarus, nuomones, instrukcijas); trečia, specializuotų organizacijų dokumentus, kurie jau gali būti skirti konkrečioms kontrolės priemonėms, taip pat ir privalomosios vakcinacijos klausimams.

4.2.1.1. Bendrieji šaltiniai

Bendruosius šaltinius vakcinavimo klausimais galima grupuoti į universalius ir regioninius. Pirmiausia čia paminėtinas Jungtinių Tautų ekonominių ir socialinių teisių paktas¹⁴²⁹, kurio 12 straipsnyje įtvirtinta, kad visos pakto dalyvės pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę turėti kuo geriausią fizinę ir psichinę sveikatą, o šios teisės įgyvendinimo priemonės taip pat apima priemones, tokias kaip „kūdikių mirtinumo mažinimas, epideminių, endeminių bei kitokių ligų profilaktika, gydymas ir kontrolė bei sudarymas sąlygų, užtikrinančių visiems medicinos paslaugas ir medicininę priežiūrą susirgus“.

Įvairiuose regioniniuose dokumentuose taip pat yra nuostatų, kad valstybės turi pareigą užtikrinti fizinę ir psichinę sveikatą, kaip antai, Afrikos žmogaus ir tautų teisių chartijos¹⁴³⁰ 16 straipsnyje, viena vertus, nurodoma, kad kiekvienas individas turi teisę džiaugtis fizine ir psichine sveikata, kita vertus, pabrėžiama, kad valstybės privalo imtis priemonių, kurios užtikrintų gyventojų sveikatą.

Žmogaus teisių Islame (Kairo) deklaracijos¹⁴³¹ 39 straipsnyje taip pat nurodoma bendroji valstybių pareiga rūpintis visuomenės ir individų sveikata, nemokama pirmine pagalba ir medicinos pagalbos teikimu nediskriminuojant, o šio straipsnio antroje dalyje atskiru punktu išskirta ligų prevencija ir gydymas, kad būtų sumažintas mirtingumas. Minėtuose dokumentuose – pačios plačiausios, bendriausios, principinės nuostatos, suformuluojančios gaires, kurių turinys vėliau detalizuojamas įvairiais kitais dokumentais ir valstybių praktika.

Ligų kontrolei ir prevencijai dėmesio skiria ir Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija¹⁴³², 24 straipsnyje įtvirtinanti platesnę ir detalesnę vaiko sveikatos apsaugos apimtį – čia, be kita ko, nurodoma ir pareiga mažinti vaikų ir kūdikių mirtingumą, suteikti medicininę pagalbą, kovoti su ligomis, taip pat valstybės įpareigojamos imtis

¹⁴²⁹ Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas, *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3290.

¹⁴³⁰ African (Banjul) Charter on Human and Peoples' Rights, adopted 27 June 1981, OAU Doc. CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I. L. M. 58 (1982), <https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49>.

¹⁴³¹ Cairo Declaration on Human Rights in Islam A/CONF.157/PC/62/Add.18, 9 June 1993.

¹⁴³² Vaiko teisių konvencija, *Valstybės žinios*, 1995-07-21, Nr. 60-1501.

veiksmingų priemonių panaikinti įprastines praktikas, darančias neigiamą poveikį vaikų sveikatai. Afrikos vaiko deklaracija¹⁴³³ šias nuostatas 14 straipsnyje ne tik atkartoja, bet ir išplečia, įtraukdama pareigą mažinti kūdikių ir vaikų mirčių skaičių, detalizuodama pareigą, kad tėvams ir visuomenei turi būti suteikiama kuo daugiau informacijos apie vaikų maitinimą ir ligų prevenciją, taip pat akcentuojamas nevyriausybinių organizacijų ir vietos bendruomenių vaidmuo.

Kaip matome, šiuose dokumentuose nekalbama tiesiogiai apie vakcinaciją, tačiau juose įtvirtinamos bendrosios nuostatos, kad valstybė turi pareigą užtikrinti teisę į sveikatos priežiūrą, o kituose dokumentuose dar patikslinamas tokios pareigos turinys, pavyzdžiui, užtikrinama, kad valstybė imsis epideminių, endeminių ir panašių ligų prevencijos, gydymo ar valdymo priemonių. Vakcinacija, kaip ne kartą pastebėta (žr. toliau apie PSO dokumentus), yra vienas iš epideminių ligų kontrolės būdų, be to, vaidina svarbų vaidmenį mažinant vaikų ir kūdikių mirtingumą, tad būtent taip šie dokumentai yra susiję su vakcinacijos klausimais.

Be minėtų dokumentų bendrųjų nuostatų, taip pat svarbu paminėti, kad nagrinėjant vakcinacijos (ir ypač privalomosios) klausimus svarbūs ir tie dokumentai, kuriuose nekalbama apie teisę į sveikatos apsaugą, tačiau kurie taip pat turi tam tikrų elementų, pritaikomų vakcinacijos klausimo situacijoje, t. y. kai kyla skirtingų teisių ir laisvių konfliktas.

Jungtinių Tautų tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas¹⁴³⁴, Amerikos žmogaus žmogaus teisių konvencija ir daug kitų tarptautinių sutarčių dėl žmogaus teisių turi bendrą nuostatą, kad tam tikros žmogaus teisės gali būti ribojamos, jeigu jų įgyvendinimas kenkia visuomenės sveikatai. TPPTP sveikatos pagrindu leidžia riboti minties, sąžinės ir religijos laisvę (18 straipsnis) bei įsitikinimų ir saviraiškos laisvę (19 straipsnis), lygiai taip pat ir EŽTK 8 (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą), 9 (minties, sąžinės ir religijos laisvė), 10 (saviraiškos laisvė), 11 (asociacijų laisvė) straipsniai leidžia taikyti tokius ribojimus. Kitaip tariant, ir neigiamasis, ribojamasis reguliavimas tampa svarbus tuomet, kai nagrinėjamos teisės, kurių įgyvendinimas gali būti susijęs su vakcinacija ar jos atsisakymu. Kaip tik šiais pagrindais remiantis pandemijos metu vyko gana plataus masto nesivakcinuojančių asmenų galimybių ribojimo politika: jiems buvo keliami papildomi reikalavimai siekiant patekti į tam tikras vietas, naudotis tam tikromis paslaugomis motyvuojant grėsme visuomenės sveikatai, nes tokiu atveju tampa sunkiau kontroliuoti epideminės ligos

¹⁴³³ African Charter on the Rights and Welfare of the Child, OAU Doc. CAB/LEG/24.9/49 (1990), https://www.achpr.org/public/Document/file/English/achpr_instr_charterchild_eng.pdf.

¹⁴³⁴ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, *Valstybės žinios*, 2002-08-02, Nr. 77-3288.

plitimą ir drauge skatinama vakcinuotis.

Apibendrinant galima teigti, kad bendrųjų tarptautinių dokumentų nuostatos vakcinavimo klausimais yra labai bendro pobūdžio ir tik išsamesnė jų analizė per antrinius (išvestinius) dokumentus bei taikymas gali aiškiau atskleisti teisinį turinį poveikio pandemijos kontekste.

4.2.1.2. Antriniai tarptautiniai dokumentai

Jau minėtą TPPTP prižiūrintis Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas bendrajame komentare Nr. 14¹⁴³⁵ atkreipė dėmesį, jog TESTP 12 straipsnio 2 dalyje numatyta ligų prevencijos, gydymo ir kontrolės pareiga taip pat apima ir imunizavimo programų vykdymą ir išplėtimą, o specialūs valstybių išpareigojimai – taip pat ir imunizacijos programos, skirtas didžiausioms infekcinėms ligoms (16, 36 komentaro punktai), be to, visuomenės imunizavimas nuo sunkių infekcinių ligų sudaro esminę valstybių pareigą (komentaro 44 punktas). Apžvelgdamas įvairių valstybių praktikas, šis komitetas ne kartą akcentavo preventyvos vakcinacijos pareigą (užtikrinant imunizacijos lygį ir taip apsisaugant nuo epidemijų) įvairių valstybių, kuriose vakcinacijos lygis buvo nepakankamas, atžvilgiu.¹⁴³⁶ Vadinasi, šis komentaras suponuoja, kad teisė į sveikatos apsaugą apima ir valstybės pareigą rūpintis gyventojų vakcinavimu ir imunizavimu, siekiant kuo aukštesnio jo lygio.

Atitinkamai Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas, prižiūrintis ir aiškinantis Vaiko teisių konvencijos nuostatas, bendrajame komentare Nr. 15 nurodė¹⁴³⁷, kad Konvencijos 24 straipsnyje įtvirtinti išpareigojimai, konkrečiai – aukščiausi sveikatos standartai ir esamų technologijų taikymas, apima teisę į universalias imunizacijos nuo įprastinių vaikų ligų galimybes, be to, nuolatinėse valstybių praktikų apžvalgose pabrėžiamas poreikis vakcinuoti vaikus taip mažinant mirtingumą ir kovojant su epideminėmis ligomis.

¹⁴³⁵ General Comment No. 14 (2000), The right to the highest attainable standard of health (Article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), 11 August 2000, E/C.12/2000/4.

¹⁴³⁶ Observations of 7 June 2010 on Kazakhstan (E/C.12/KAZ/CO/1), § 4), 13 December 2013 on Egypt (E/C.12/EGY/CO/2-4), § 21); Observations of 13 June 2014 on Ukraine (E/C.12/UKR/CO/6), § 19).

¹⁴³⁷ General Comment No. 15 (2013) on the right of the child to the enjoyment of the highest attainable standard of health (Article 24). 17 April 2013 (CRC/C/GC/15).

4.2.1.3. Pasaulio sveikatos organizacijos dokumentai

Pasaulio sveikatos organizacija ne viename dokumente yra pabrėžusi vakcinacijos svarbą, jos efektyvumą ir reikalingumą (pvz., rezoliucijos WHA58.15, WHA61.15). 2012 m. gegužės 26 d. rezoliucija buvo patvirtintas „Globalus vakcinacijos veiksmų planas 2011–2020“¹⁴³⁸, kuriame akcentuoti 6 principai: valstybės atsakomybė; bendradarbiavimas ir partnerystė (vyriausybės, bendruomenių ir individo); lygios galimybės; integracija į sveikatos sistemą; imunizavimo sistemos tvarumas ir inovacijos¹⁴³⁹, iškelti 6 strateginiai tikslai: pirma, imunizacija turi būti suprantama kaip vienas iš valstybės prioritetų; antra, individai ir bendruomenės supranta vakcinacijos svarbą ir imunizacijos reikalavimas yra jų teisė ir atsakomybė; trečia, imunizacijos nauda taikytina visiems gyventojams; ketvirta, stipri imunizacijos būklė yra integrali gerai funkcionuojančios sveikatos apsaugos sistemos dalis; penkta, imunizavimo programoms yra suteikiamas tvarus finansavimas, kokybė ir inovatyvios technologijos; šešta, nacionalinės, regioninės ir globalios mokslinės taikomosios inovacijos padidina imunizacijos naudą¹⁴⁴⁰. Pastebėtina, kad šis planas akcentuoja trejų veikimą: valstybinį, bendruomeninį, individualų. Jo tikslas taip pat yra skatinti visuomenės sąmoningumą, neperkeliant visko vien tik ant valstybės pečių.

Šis planas iškėlė ir konkrečius tikslus dėl konkrečių ligų suvaldymo ar net išnaikinimo (kaip antai – poliomiellito, kurį tikėtasi įveikti iki 2018 m.), taip pat plane akcentuota, kad būtų laikoma, jog valstybė pasiekė tikslą, jeigu 2020 m. nacionalinis imunizacijos lygis būtų 90 proc., o bet kurio administracinio vieneto – 80 proc. visų vakcinų, numatytų nacionalinėje imunizavimo programoje. Ši globalų vakcinacijos planą taip pat lydėjo ir regioniniai planai – Afrikos, Azijos, Europos ir kt.

Žinoma, šis planas buvo rengtas dar nieko nežinant apie būsimą COVID-19 pandemiją, tad jame neminimi imunizacijos klausimai COVID-19 kontekste, tačiau konkrečiai apie COVID-19 nekalbama ir naujajame Pasaulio sveikatos asamblėjos dokumente – rezoliucijoje WHA73(9), „Imunizacijos darbotvarkė 2030“¹⁴⁴¹, kuriame formuluojami papildomi tikslai ir akcentuojami papildomi vakcinacijos princi-

¹⁴³⁸ Resolution No. WHA65.17, 26 May 2012.

¹⁴³⁹ World Health Organization, *Global Vaccine Action Plan 2011–2020*, (2013), 23, <<https://www.who.int/publications/i/item/global-vaccine-action-plan-2011-2020>>.

¹⁴⁴⁰ World Health Organization, *Global Vaccine Action Plan 2011–2020* (2013), 31, <<https://www.who.int/publications/i/item/global-vaccine-action-plan-2011-2020>>..

¹⁴⁴¹ World Health Organization, *Immunization Agenda 2030. A global strategy to leave no one behind* (2020), https://cdn.who.int/media/docs/default-source/immunization/strategy/ia2030/ia2030-draft-4-wha_b8850379-1fce-4847-bfd1-5d2c9d9e32f8.pdf?sfvrsn=5389656e_66&download=true.

pai, kaip antai, kad vakcinacijos procesai turi būti orientuoti į žmogų, kad valstybė turi prižiūrėti šį procesą ir prisiimti atsakomybę, pagrįsti bendradarbiavimu ir paremti duomenimis (mokslo). COVID-19 pandemija šiame dokumente minima pirmiausia kaip rūpestis, kuris svarbus ne tik pats savaime, bet ir dėl įtakos esamai situacijai, pvz., tai, kad dėl sveikatos sistemų apkrovimo kenčia kitos imunizacijos programos¹⁴⁴², bet neabejotinai atsakas į ją patenka į dokumento skyrių, kuriame aptariama protrūkių kontrolė.

Nepaisant to, prasidėjus pandemijai PSO tapo svarbiausia institucija, koordinuojančia tarptautinį bendradarbiavimą. 2020 m. gegužės 19 d. rezoliucijos WHA73.1 „Atsakymas į COVID-19“ 6 punkte nurodoma, kad PSO pripažįsta ekstensyvią imunizaciją (COVID-19 atveju) kaip visuotinę viešąją gerį sveikatai, užkertant kelią, sustabdant ir sulaukiant pandemiją, vos tik saugios, kokybiškos, efektyvios, prieinamos ir įperkamos vakcinos bus pagamintos.¹⁴⁴³ Tos pačios rezoliucijos 4 punkte kviečiama valstybes dalytis technologijomis ir žiniomis, reikalingomis pandemijai suvaldyti, o 7 punkto 12 dalyje specialiai pabrėžiama privataus ir valstybinio sektoriaus bendradarbiavimas kuriant vakciną, diagnostikas ir terapeutines praktikas bei poreikį šiomis žiniomis dalytis su PSO. 2021 m. PSO generalinio direktoriaus ataskaitoje apie minėtos rezoliucijos įgyvendinimą vakcinacija aptariama kartu su kitais atsako į pandemiją klausimais, tačiau iš esmės vakcinacijos klausimai arba paliekami valstybėms, arba aptariami kaip PSO organizuojamos pagalbos valstybėms, kurios negali įpirkti vakcinų, kontekste (COVAX iniciatyva).¹⁴⁴⁴

2021 m. balandžio 13 d. PSO paskelbė dokumentą „COVID-19 ir privalomoji vakcinacija: etiniai klausimai ir grėsmės“.¹⁴⁴⁵ Tai nėra teisinis dokumentas, bet vis dėlto jis atspindi PSO poziciją, ne kartą išsakytą privalomojo vakcinavimo klausimu, kaip antai, kad privalomoji vakcinacija gali būti tik paskutinė priemonė, jeigu nepavyksta įtikinti skiepytis savanoriškai. Be to, sprendimai dėl privalomosios vakcinacijos turi būti paremti geriausiais įmanomais mokslo įrodymais, taip pat atliekami sveikatos priežiūros institucijų skaidriai, teisingai, nediskriminuojant ir dalyvaujant

¹⁴⁴² World Health Organization, *Immunization Agenda 2030. A global strategy to leave no one behind* (2020), 6

¹⁴⁴³ Resolution No. WHA73.1, 19 May 2020.

¹⁴⁴⁴ World Health Organization, *Update on implementation of resolution WHA73.1 (2020) on the COVID-19 response. Report by the Director-General*. A74/15 17 May 2021, <https://apps.who.int/ebwha/pdf_files/WHA74/A74_15-en.pdf>.

¹⁴⁴⁵ „COVID-19 and mandatory vaccination: Ethical considerations and caveats“, Policy brief, 13 April 2021, <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Policy-brief-Mandatory-vaccination-2021.1>.

visoms pusėms, kurias gali paveikti šis procesas.¹⁴⁴⁶

Apibendrinant galima pateikti kelis svarbius aspektus. Pirma, nors tarptautiniai dokumentai neretai mini infekcinių ir kitų ligų kontrolę, vakcinacijos klausimai tiesiogiai minimi tik rezoliucijose ar kituose antriniuose dokumentuose, vadinasi, arba interpretaciniuose, arba *soft law* šaltiniuose. Be to, absoliuti dauguma šių paminėjimų pirmiausia yra susijusi su bendruoju vakcinacijos (imunizavimo) poreikiu ir poveikiu, kuris išreiškiamas kaip siektinas tikslas, tačiau visos priemonės paliekamos valstybių rankose.

Vis dėlto taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad visuose iš aptartų tarptautinių dokumentų vakcinacija suprantama kaip sudėtinė teisės į sveikatos apsaugą dalis, akcentuojamas jos teigiamas vaidmuo, valstybės raginamos siekti kuo aukštesnės imunizacijos, pabrėžiami vakcinacijos privalumai. Vaiko teisių atveju kalbama ir apie vaikų teisę į vakcinaciją (taigi valstybei sukuriama pareiga). Kita vertus, nė vienas šių dokumentų neįtvirtina vakcinacijos privalomumo.

4.2.1.4. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos dokumentai

2021 m. sausio 27 d. Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja priėmė Rezoliuciją Nr. 2361¹⁴⁴⁷, kurioje išdėstė Asamblėjos požiūrį į COVID-19 vakciną ir vakcinaciją, jos etinius, teisinius ir praktinius aspektus. Šioje rezoliucijoje aptariami tokie klausimai kaip vakcinų saugumas ir jo priežiūra, vakcinų paskirstymas, vakcinavimo skatinimas, vakcinacija ir vaikai. Tyrime nagrinėjamų klausimų atžvilgiu Rezoliucijos 7.3.1 punkte nurodoma, jog „piliečiai turi būti informuojami, kad vakcinacija nėra privaloma ir kad nė vienas neturi būti verčiamas politiniu, socialiniu ar kitokiu spaudimu vakcinuotis, jeigu jis to daryti nenori“, o punkte 7.3.2 reikalaujama „užtikrinti, kad niekas nebūtų diskriminuojamas dėl to, kad nebuvo vakcinuotas dėl sveikatos priežasčių arba nenoro vakcinuotis“, punkte 7.5.2 taip pat nurodoma, kad „vakcinacijos sertifikatai turi būti naudojami tik vertinant vakcinų efektyvumą, galimą šalutinį poveikį ir kitus neigiamus atvejus“. Taigi ši rezoliucija gana aiškiai pasisako prieš privalomąją vakcinaciją COVID-19 atveju.

¹⁴⁴⁶ „COVID-19 and mandatory vaccination: Ethical considerations and caveats“, Policy brief, 13 April 2021, p. 4, <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-2019-nCoV-Policy-brief-Mandatory-vaccination-2021.1>.

¹⁴⁴⁷ „COVID-19 vaccines: ethical, legal and practical considerations“, 27 January 2021. Res. No. 2361, <<https://pace.coe.int/en/files/29004/html#>>.

4.2.2. Valstybių jurisprudencija dėl privalomosios vakcinacijos iki COVID-19 pandemijos

Kaip žinoma, tarptautinė teisė – savarankiška teisės sistema, valstybių teisę vertinanti kaip faktą, o ne kaip tarptautinės teisės normą tol, kol ši norma tampa svarbi tarptautiniame kontekste, t. y. bylojanti apie valstybės tarptautinę teisinę poziciją. Tad nors valstybių teisės aktai ar jų teismų praktika nėra tarptautinis teisės šaltinis, tai gali būti valstybės *opinio juris* įrodymas, klausimui kylant į tarptautinį lygmenį, valstybei formuojant savo tarptautinę teisinę poziciją.

Daug valstybių turi nacionalinius teisės aktus, skirtus vakcinacijai ir visuomenės imunizacijai, tačiau aptarti juos visus – ne šios studijos dalies uždavinys, be to, to daryti nėra ir prasmės, nes jų svarbą galime aptarti remdamiesi teismų praktika, kuri patikrina tokių aktų reikalingumą ir teisėtumą. Verta pastebėti ir tai, kad neretai nacionaliniuose teismuose nagrinėjamos bylos iškelia labai svarbius ginčus, virstančius net konstitucinio lygmens ginčiais, atskleidžiančiais svarbias bendrąsias nuostatas, kuriomis remiamasi vakcinavimo ir imunizavimo procesuose.

Valstybės įvairiomis priemonėmis skatina gyventojus vakcinuotis: pirmiausia švietimu, sudarydamos palankias sąlygas, teikdamos nemokamas vakcinas, vykdydamos įvairiausias viešųjų ryšių, komunikacines kampanijas. Vis dėlto neretai tokių priemonių neužtenka, ir valstybės ima taikyti dalinę prievartą arba net prievartą, t. y. nevakcinuotiems asmenims apribojamos jų galimybės, nesuteikiamas pasirinkimas ir kt., o totalitarinėse valstybėse individo net neklausoma. Pavyzdžiui, Sovietų Sąjungoje gal ir buvo formali galimybė atsisakyti skiepų, bet ji buvo netikroviška, tad skiepyti ir vaikai, ir suaugusieji (pvz., kariai, siunčiami tarnauti į specifinius regionus).

Teisiniai ir net konstituciniai ginčai dėl privalomosios vakcinacijos – anaip tol ne naujas reiškinys. Jiems iliustruoti pasirinktos JAV ir Europos Tarybos teisinės erdvės valstybės, atsižvelgiant į JAV medicininių-technologinių potencialą, į vaidmenį pasaulyje, demokratinę prigimtį, o Europos Tarybos – dėl to, kad demokratinėms valstybėms iškyla kitų problemų negu autoritarinėms ar diktatūrinėms valstybėms, kuriose teisės viršenybės principas negalioja arba įtvirtintas tik formaliai. Be to, ši jurisprudencija mus nuosekliai veda prie EŽTT, kuriame spręsta byla *Vavrička ir kiti v. Čekijos Respublika* (toliau – *Vavrička* byla)¹⁴⁴⁸ yra pirmoji tarptautinė tokio pobūdžio byla dėl privalomosios vakcinacijos.

¹⁴⁴⁸ *Vavrička and others v. The Czech Republic* (Application nos. 47621/13). Judgment. Grand Chamber, 8 April 2021.

4.2.2.1. Jungtinės Amerikos Valstijos ir privalomoji vakcinacija

Jungtinėse Amerikos Valstijose šiuolaikiniai įstatymai dėl privalomojo mokinių vakcinavimo atsirado dar XX a. septintame ir aštuntame dešimtmečiuose kaip tiesioginis atsakas į tymų epidemijas¹⁴⁴⁹, tačiau privalomosios vakcinacijos istorija yra dar senesnė. 1827 m. Bostonas tapo pirmuoju miestu, reikalaujančiu vakcinacijos vaikams nuo raupų, besimokantiems valstybinėse mokyklose. 1904 m. jau vienuolika iš keturiasdešimt penkių tuometinių valstijų JAV turėjo privalomosios vakcinacijos reikalavimus, ir, kaip minėta, pirmiausia tai buvo nukreipta prieš raupus. Vis dėlto privalomosios vakcinacijos sklaidos procesas nebuvo spartus: visose JAV valstijose panašūs reikalavimai atsirado tik apie 1980-uosius.¹⁴⁵⁰

Kadangi JAV teisinė sistema yra paremta nuolatine teismų kontrole, netruko atsirasti ir bylų, susijusių su privalomąja vakcinacija, pasiekusių ir JAV Aukščiausiąją Teismą. 1905 m. byloje *Jacobson v. Massachusetts* teismas patvirtino bendrąjį privalomojo vakcinavimo teisėtumą kaip valstybės rūpinimosi viešąja tvarka (angl. *police powers*) išraiškos būdą. Šioje byloje ieškovas Jacobsonas ginčijo jam paskirtos baudos už vakcinavimosi nesilaikymą teisėtumą. Suaugę asmenys, atsisakę vakcinuotis, visi buvo baudžiami. Ieškovas argumentavo, kad privertimas vakcinuotis tokiu būdu yra nesuderinamas su individo laisve, nes jis atsisakė vakcinuotis dėl jo giminei būdingų stiprių šalutinių reakcijų į vakciną. JAV Aukščiausiasis Teismas šioje byloje nurodė, kad privalomosios vakcinacijos įstatymai nepažeidžia individo laisvės, nes individuali laisvė, kai gresia didelis pavojus, gali būti apribota, pritaikant pagrįstus apribojimus, kai to reikalauja visuomenės interesai. Beje, šioje byloje kitos ieškovo pusės pateikti argumentai buvo gana analogiški tiems, kurie naudojami ir šiais laikais – vakcinų keliami žala ir šalutinis poveikis.¹⁴⁵¹

Panašiai buvo spręsta ir kita byla – *Zucht v. King*¹⁴⁵² (1922 m.). Šioje byloje Teismas patvirtino *Jacobson* bylos sprendimą, nors aplinkybės buvo šiek tiek kitokios: šiuo atveju atsisakymas vakcinuoti vaikus reiškė, kad jiems nebus leista mokytis valstybinėje mokykloje ar bet kurioje kitoje ugdymo įstaigoje. Byloje *Prince v. Massachusetts* (1944 m.) JAV Aukščiausiasis Teismas taip pat nurodė, kad tėvų teisė spręsti dėl

¹⁴⁴⁹ Stephanie Awanyai, „In defense of California’s mandatory child vaccination law: California courts should not depart from established precedent“, *Loyola of Los Angeles Law Review* 2 (50) (2019): 398.

¹⁴⁵⁰ Ervin Chemerinsky, Michele Goodwin, „Compulsory Vaccination Laws Are Constitutional“, *Northwestern University Law Review* 3 (110) (2016): 596.

¹⁴⁵¹ *Jacobson v. Massachusetts*, 197 U. S. 11 (1905), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/197/11/>.

¹⁴⁵² *Zucht v. King*, 260 U. S. 174 (1922), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/260/174/>.

vaikų auginimo nėra absoliuti, jeigu yra valstybės poreikis apsaugoti vaiko sveikatą, kaip nutinka vakcinavimo atveju.¹⁴⁵³

Tiesa, įvairių JAV valstijų vakcinavimo įstatymai (vakcinacijos reguliavimas yra valstijų, o ne federalinės kompetencijos klausimas¹⁴⁵⁴) numatė ir išimčių, pavyzdžiui, dėl tikėjimo, numatant reguliavimą, skirtą tik valstybinėms mokykloms ar įstaigoms ir pan., tad diskusija dėl jų nuolat atsinaujindavo. Ypač aktyviai ši diskusija atsinaujino Kalifornijoje 2015 m., kai po JAV kilusios tymų epidemijos šioje valstijoje buvo priimtas įstatymas (S. B. 277), panaikinęs nemedicines išimtis dėl vakcinavimo, įskaitant ir išimtį dėl asmeninių pažiūrų (tikėjimo) (angl. *personal belief*) vakcinacijos visiems vaikams, nesvarbu, kokią mokyklą ar vaikų priežiūros įstaigą lankytų – valstybinę ar privačią. Šis įstatymas atnaujino ginčus, kuriuos inicijavo prieš vakcinas pasisakančių asmenų grupės, kaip kad byloje *Whitlow v. California*¹⁴⁵⁵. Tačiau Kalifornijos valstijos teismai ši teisės aktą palaikė, regis, byla JAV Aukščiausiojo Teismo nepasiekė.¹⁴⁵⁶ Pagrindinis ieškovų argumentas šįsyk buvo ne vakcinų žala ar panašūs argumentai, o lygiateisiškumo pažeidimas, implikuojant netgi segregaciją. Teismas atmetė šiuos argumentus ir galiausiai konstatavo, jog „teisė į mokslą, kad ir kokia fundamentali būtų, nėra labiau šventa nei bet kuri kita pamatinė teisė, kuri suteikia būdą valstybei užtikrinti piliečių saugumą ir sveikatą, ypač mokinių“. Teismas taip pat nurodė, jog „išimties dėl asmeninių pažiūrų panaikinimas yra būtinas arba tinkamai sukurtas, kad būtų pasiekti SB 277 tikslai“¹⁴⁵⁷. Paminėtina ir tai, kad SB 277 reikalavimus nustatė ne vienos kokios nors ligos atžvilgiu, o 10 įprastai vakcinomis kontroliuojamų ligų.

Taigi jau iki COVID-19 pandemijos JAV buvo įtvirtinta ir teisiškai patikrinta privalomojo vakcinavimo sistema, kiek tai susiję su smarkiai užkrečiamomis infekcinėmis ligomis, pirmiausia kenkiančiomis vaikams.

¹⁴⁵³ *Prince v. Massachusetts*, 321 U. S. 158 (1944), <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/321/158/>.

¹⁴⁵⁴ Plačiau žr. „State and Federal Authority to Mandate COVID-19 Vaccination“, April 2, 2021, p. 5, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46745>.

¹⁴⁵⁵ *Whitlow v. California* CASE NO. 16cv1715 DMS (MDD), <https://www.leagle.com/decision/inadvfd-co170615000096>.

¹⁴⁵⁶ Stephanie Awanyai „In defense of California’s mandatory child vaccination law: California courts should not depart from established precedent“, *Loyola of Los Angeles Law Review* 2 (50) (2019): 396.

¹⁴⁵⁷ Platesnį komentarą žr. Dorit Reiss, „California Court of Appeal Rejects Challenge to Vaccine Law“, <https://blog.petrieflom.law.harvard.edu/2018/07/30/california-court-of-appeal-rejects-challenge-to-vaccine-law/>.

4.2.2.2. Konstitucinė jurisprudencija dėl vakcinacijos Europoje iki COVID-19 pandemijos

Ne viena Europos valstybė yra nustačiusi vienokios ar kitokios apimties vakcinacijos pareigą dėl tam tikrų infekcinių ar kitų ligų. Žinoma, pirmiausia tai yra susiję su jau minėtomis vadinamosiomis „vaikiškomis ligomis“, tačiau kai kur tarp jų patenka ir tuberkuliozė, ir hepatitas B, ir kitos ligos. Vis dėlto pastaruoju metu išryškėjo tendencija, kad bendras vakcinacijos lygis Europoje krinta, įvairiose šalyse taip pat įvyko ligų protrūkių, tad vakcinavimo pareigos buvo sugriežtintos, o tai paskatino ne vieną bylą, įskaitant ir konstitucinės priežiūros institucijose. Šias bylas EŽTT apibendrino *Vavrička* byloje. Nagrinėjant šias bylas atsiskleidžia bendrosios tendencijos dėl Europos teismų požiūrio į vakcinaciją ir jos privalomąjį pobūdį.

Prancūzija

2015 m. kovo 20 d. Prancūzijos Konstitucinė Taryba priėmė sprendimą, kuriuo išnagrinėjo Kasacijos teismo užklausą dėl preliminaraus sprendimo.¹⁴⁵⁸ Kasacijos teismas klausė, ar Prancūzijos viešosios sveikatos kodekse numatyta mažų vaikų privalomoji vakcinacija nuo difterijos, tymų ir poliomieliito atitinka konstituciją. Ieškovai teigė, kad privalomoji vakcinacija kelia grėsmę sveikatai ir taip pažeidžia konstitucinius sveikatos apsaugos principus. Konstitucinio teismo sprendime nurodyta, kad prieštaravimo konstitucijai nėra, nes šiomis kodekso nuostatomis siekiama kovoti su trimis labai rimtomis ir užkrečiamomis ligomis (9 punktas), be to, vakcinacija privaloma tik tuomet, jeigu nėra medicininių kontraindikacijų. Tad šios kodekso nuostatos, skirtos individų ir visuomenės sveikatai apsaugoti, paremtos mokslinėmis žiniomis, todėl Konstitucinė Taryba neturi pagrindo jomis abejoti ir, neturėdama tinkamos specialiosios kompetencijos, negali nuspręsti, ar tą patį tikslą būtų galima pasiekti kitomis priemonėmis, tačiau konstatuoja, kad įstatyme (kodekse) numatyti reikalavimai nėra akivaizdžiai netinkami atsižvelgiant į siekiamą tikslą (10 punktas).

Italija

Pirmosios bylos Italijos Konstituciniame Teisme¹⁴⁵⁹ dėl vakcinavimo (Nr.

¹⁴⁵⁸ Decision no. 2015-458 QPC of 20 March 2015 *Mr and Mrs L.* [Compulsory vaccination], < <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/decision/2015/2015458QPC.htm> >.

¹⁴⁵⁹ Bylos aptariamos pagal *Vavrička and others v. The Czech Republic* (Application nos. 47621/13). Judg-

307/1990 ir 118/1996) buvo susijusios su įstatymu, kuris numatė privalomąją vakcinaciją dėl poliomielių. Tačiau teismas nekonstituciniu pripažino ne pačią pareigą vakcinuotis, o tai, kad įstatyme nebuvo numatyta kompensacija tiems asmenims, kurių sveikatai vakcinacija pakenkė (ir tai nebuvo neatsargios kaltės rezultatas). 1992 m., padarius atitinkamus įstatymo pakeitimus, Teismas įstatymą vertino iš naujo ir pabrėžė, kad dabar įstatymų leidėjas nustatė pusiausvyrą, suteikdamas prioritetą kolektyvinės sveikatos aspektui, tačiau liko neišspręsta problema dėl kompensacijos asmenims, kurie patyrė sveikatos sutrikimų iki įsigaliojant įstatymui, numatančiam kompensaciją.

2017 m. lapkričio 22 d. Italijos Konstitucinis Teismas priėmė dar vieną sprendimą dėl privalomosios vakcinacijos konstitucingumo. Šią bylą lėmė tai, kad Italija po sustiprėjusių tymų protrūkių priėmė sprendimą, kad privalomai asmenys bus vakcinuojami ne nuo keturių, o nuo dešimt ligų, taip pat ji nustatė draudimą nevakcinuotiems vaikams lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigas bei įtvirtino administracines baudas už vakcinavimo pareigos nesilaikymą. Šis įstatymas buvo apskūstas kaip galbūt pažeidžiantis konstitucinę individualios autonomijos garantiją. Atmesdamas skundą, Konstitucinis Teismas argumentavo, kad naujas įstatyminis reguliavimas yra pagrįstas preventyviuoju vakcinacijos pobūdžiu (žr. anksčiau aptartą PSO vakcinų planą) bei kritiškai nukritusiu kai kurių ligų imunizacijos lygiu Italijoje ir siekiant efektyviai užkardyti infekcines ligas. Taip pat pabrėžta, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas tokį reguliavimą, veikė laikydamasis atsargumo principo, apimančio ir preventyvų vakcinavimą, ir jis yra fundamentalios svarbos visuomenės sveikatos požiūriu. Teismas taip pat akcentavo, kad nors 6 vakcinos iš rekomenduotų tapo privalomos, tai nekeičia vertinimo esmės, ir toks sprendimas yra pagrįstas moksliniais duomenimis (kartu buvo paminėta, kad nėra pagrindo atsižvelgti į kai kurias populiariosios nuomonės apie vakcinas aspektus, kurie nepagrįsti moksliskai). Be to, nurodyta, kad draudimas lankyti pradinio ugdymo įstaigas ar galimos baudos už vakcinavimo pareigos nesilaikymą nėra skiriamos iškart, kad numatytos procedūros, kai tėvai ar globėjai supažindinami su situacija, vakcinavimo būtinumu ir pan. Teismas taip pat pabrėžė, jog saugant sveikatą ir taikant vakcinaciją, kaip jau yra įtvirtinta jurisprudencijoje, reikalinga suderinti individo (įskaitant teisės pasirinkti gydymą) ir bendruomenės, visuomenės interesus. Taip pat pabrėžta, kad pasirinkimo laisvė nereiškia, kad galima rinktis sprendimus, potencialiai keliančius grėsmę mažamečiams vaikams. Taip pat nurodyta, kad įstatymas numato kompensacijos

mechanizmą, jeigu vakcinacija sukeltų neigiamas pasekmes sveikatai. Dėl visų išvardytų argumentų įstatymas pripažintas neprieštaraujančiu konstitucijai.

2018 m. kilo dar vienas konstitucinis ginčas, jis buvo spręstas 2017 m. lapkričio 22 d. byloje Nr. 268/2018. Jame grįžta prie kompensacijų temos – ar turi būti kompensacijos galimybė, jeigu vakcina yra ne privaloma, o tik rekomenduojama? Konstitucinis teismas pripažino, kad nėra kokybinio skirtumo, ar vakcinacija yra privaloma, ar rekomenduojama, nes ji siekia tų pačių tikslų tomis pačiomis priemonėmis – užkirsti kelią infekcinėms ligoms. Taigi ir tai, kad nėra kompensacijos už rekomenduojamą vakciną, jeigu ji padaro žalą asmeniui ir tame nėra neatsargumo, prieštarauja konstitucijai.

Apibendrinant Italijos patirtį, galima pasakyti, kad šiais dviem klausimais buvo siekiama užtikrinti teisingumo ir naudingumo visuomenei pusiausvyrą: viena vertus, pripažįstama valstybės teisė numatyti privalomąją vakcinaciją infekcinių ir kitų ligų atžvilgiu, kita vertus, užtikrinama, kad, jeigu vakcinacija sukeltų nenumatytą žalą, asmuo turėtų galimybę gauti kompensaciją.

Slovėnija

Analogiškus klausimus teko spręsti ir Slovėnijos Konstituciniam Teismui.¹⁴⁶⁰ 2004 m. vasario 12 d. sprendime Nr. U-I-127/01 Teismas patvirtino, kad Slovėnijoje taikoma privalomoji vakcinacija nuo įprastinių vaikiškų ir kai kurių kitų ligų neprieštarauja konstitucijai, tačiau nustatė, kad įstatymuose yra spragų dėl individualios teisės atsisakyti vakcinacijos esant medicininėms kontraindikacijoms. Kaip ir Italijoje, teismas nustatė, kad būtinai įstatyme turi būti numatyta teisė gauti kompensaciją, jeigu asmuo patyrė sveikatos žalą dėl žalingų vakcinacijos pasekmių. Teismas pabrėžė, kad tokį reikalavimą kelia solidarumo principas, kuriuo paremta privalomoji vakcinacija, tad sudėtinis jo elementas turi būti žalos kompensavimo mechanizmas.

Jungtinė Karalystė

Privalomosios vakcinacijos kontekste paminėtina ir Jungtinės Karalystės precedentinė byla *EWCA Civ 664*.¹⁴⁶¹ Šioje byloje buvo ginčijamas valstybės globos insti-

¹⁴⁶⁰ Bylos aptariamos pagal *Vavrička and others v. The Czech Republic* (Application nos. 47621/13). Judgment. Grand Chamber, 8 April 2021, 126–127 punktai.

¹⁴⁶¹ *Re H (A Child) (Parental Responsibility: Vaccination)*, [2020] EWCA Civ 664, the judgment of the Court of Appeal of 22 May 2020, [https://www.familylaw.co.uk/docs/font/re-h-\(a-child-parental-re](https://www.familylaw.co.uk/docs/font/re-h-(a-child-parental-re)

tucijų iš šeimos paimto kūdikio (9 mėnesių) vakcinavimas, nors tėvai prieš tai protestavo. Kūdikio tėvai ne tik buvo nusistatę prieš vakcinaciją, bet taip pat nenorėjo gimusio vaiko registruoti valstybės institucijose, ginčydami bet kokią valstybės jurisdikciją šeimos ir kūdikio atžvilgiu, remdamiesi dar 1666 m. priimtu teisės aktu.¹⁴⁶² Vis dėlto kūdikį perėmė valstybė, paskirdama globą, ir jis buvo vakcinuotas.

Šiame sprendime svarbiausi momentai yra šie: pirma, konstatuojama, kad vaiko vakcinavimas laikytinas kaip atitinkantis geriausius jo interesus sveikatos požiūriu, jeigu nėra medicininių kontraindikacijų. Antra, globos institucijos turi teisę priimti sprendimą dėl vakcinavimo, net jeigu tėvai nesutinka. Trečia, nors ir dera atsižvelgti į tėvų požiūrį, tėvų požiūrio „tvirtumas“ negali būti lemiamas sprendimo priežastis, nebent tai rimtai paveiktų kūdikio gerovę. Teismas taip pat atsisakė perduoti bylą aukštesniam teismui ir konstatavo, kad rutininė, įprastinė vakcinacija nėra laikytina „rimta“ ar „sunkia“ priežastimi, dėl kurios bylą reikėtų perduoti kitai instancijai.

Taigi šiuo atveju teismas ne tik pripažino privalomąją vakcinaciją teisėta, bet ją vertino ir kaip pareigą, atspindinčią geriausius kūdikio interesus.

Šiaurės Makedonija ir Moldova

Šiaurės Makedonijos (tuo metu – buvusi Jugoslavijos Respublika Makedonija (angl. *FYR Macedonia*) Konstitucinis Teismas byloje U. Br. 30/2014 2014 m. spalio 8 d. sprendimu¹⁴⁶³ taip pat sprendė klausimą dėl privalomojo vakcinavimo nuo įprastinių vaikiškų ir kai kurių kitų infekcinių ligų. Spręsdamas bylą, Teismas nurodė, kad tėvų atsisakymas vakcinuoti vaikus kelia grėsmę ne tik vaikų sveikatai, bet ir kitiems visuomenės nariams, kurie negali būti vakcinuojami dėl medicininių kontraindikacijų. Teismo manymu, vaiko sveikatos interesai yra aukštesni už tėvų pasirinkimo laisvę. Atitinkamai Teismas konstatavo, kad teisėtos yra priemonės, kurių valstybė ėmėsi siekdama vakcinacijos, kaip antai, baudos už pareigos nesilaikymą ir draudimas nevakcinuotiems vaikams lankyti pradinio ugdymo įstaigas. Be to, papildomai atkreiptas dėmesys, kad į pradinio ugdymo įstaigas vaikai atvyksta iš labai skirtingų aplinkų ir vietų, todėl toks draudimas visiškai pagrįstas, nes apsaugo nuo didesnės infekcijų plitimo rizikos, ypač kai kalbame apie vaikų priežiūros institucijas, mokyklas ir kitas mokymo įstaigas. Labai panašus sprendimas buvo priimtas ir Moldovoje

sponsibility-vaccination)-2020-ewca-civ-664.pdf?sfvrsn=e6e3d178_2.

¹⁴⁶² [2020] EWFC 4, Case No: ZE19C00253, <https://www.bailii.org/ew/cases/EWFC/HCI/2020/4.html>.

¹⁴⁶³ Bylos aptariamos pagal *Vavrička and others v. The Czech Republic* (Application nos. 47621/13). Judgment. Grand Chamber, 8 April 2021, 101–105; 116–118 punktai.

(Nr. 26, 2018 m. spalio 30 d.). Kalbant apie draudimą nevakcinuotiems asmenims lankyti ikimokyklinio / pradinio ugdymo įstaigas jame sakoma, kad toks draudimas taip pat nepažeidžia konstitucijos dėl jau minėtų priežasčių, be to, tėvai turi galimybę rinktis kitą ugdymo būdą (pvz., ugdyti namuose), o į argumentą, kad tokiems vaikams sumažėjo socialinio gyvenimo galimybės, teismas atsakė, kad socialinis privatus gyvenimas nėra teisės į privataus gyvenimo gerbimą esminis akcentas.

Serbija

Byloje Nr. IUz-48/2016 Serbijos Konstitucinis Teismas priėmė sprendimą¹⁴⁶⁴, kuriuo analizavo privalomosios vakcinacijos atitiktį ne tik Serbijos konstitucijai, bet ir jos tarptautinėms sutartims, įskaitant EŽTK. Teismas, įvertindamas būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijų, atkreipė dėmesį, kad, panašiai kaip ir Italijoje, 2015 m. fiksuotas didžiausias imunizacijos nuosmukis per pastaruosius dešimt metų, o tai didina epidemijos tikimybę. Atsižvelgiant į tai, kiekvienas asmuo turi pareigą gerbti visuomeninį interesą (visuomenės imunizaciją nuo epideminių ligų traktuojant kaip visuomeninio intereso išraišką) ir nekenkti kitų sveikatai. Teismas taip pat nepripažino, kad draudimas nevakcinuotiems vaikams lankyti ugdymo įstaigas yra diskriminacija. Teismo nuomone, kadangi vakcinacijos pareiga taikoma visiems vaikams, nebent to neleistų daryti medicininės kontraindikacijos, nevakcinuoti vaikai nėra tapačioje situacijoje, kad tai būtų galima pripažinti diskriminacija.

Lietuva

Lietuvos atvejis yra šiek tiek kitoks, nes iki šiol (2021 m. gruodžio 31 d.) Konstitucinis Teismas nesprendė privalomosios vakcinacijos klausimo, vis dėlto verta paminėti ir jį, nes byla, spręsta Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme¹⁴⁶⁵, yra labai panašaus pobūdžio ir joje buvo pasitelkti panašūs argumentai, naudoti kitų valstybių konstitucinėje jurisprudencijoje. Šioje LVAT byloje tuomečiai Lietuvos Respublikos Seimo nariai D. Mikutienė, G. Tamošiūnas, V. Gailius ir A. Stancikienė kreipėsi prašydami įvertinti, ar Lietuvos Respublikos sveikatos ministro įsakymas, kuriuo buvo įvesti higienos normų pakeitimai, kurių pagrindu buvo neleidžiama nuo tymų, raudonukės ir poliomielioto nepaskiepytiems vaikams lankyti ikimoky-

¹⁴⁶⁴ Bylos aptariamos pagal *Vavrička and others v. The Czech Republic* (Application nos. 47621/13). Judgment. Grand Chamber, 8 April 2021, 122–124 punktai.

¹⁴⁶⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. liepos 5 d. byla Nr. I-6-662/2016.

klinio ugdymo įstaigų (taigi įtvirtinančioms privalomąją vakcinaciją nuo šių ligų), neprieštarauja *inter alia* konstituciniam asmenų lygiateisiškumo ir konstituciniam teisinės valstybės principams.¹⁴⁶⁶

Išnagrinėjęs šią bylą LVAT padarė išvadą, kad privalomosios vakcinacijos reguliavimas higienos normomis (t. y. antrinio lygio poįstatyminiais aktais) neatitinka konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris apima ir teisės aktų hierarchijos bei teisinės sistemos darnos principus.¹⁴⁶⁷ Savo sprendime LVAT gausiai rėmėsi EŽTT praktika (susiklosčiusia dar iki *Vavrička* bylos dėl asmens teisių ribojimo asmens sveikatos srityje) ir konstatavo, kad toks ribojimas turi būti nustatytas įstatymu. Teismas nurodė, jog „poįstatyminiu teisės aktu negalima pakeisti įstatymo ir sukurti naujų bendro pobūdžio teisės normų, *inter alia* – ir naujų asmens teisių ribojimų, o įstatymuose įtvirtinta Sveikatos apsaugos ministerijos kompetencija leisti Visuomenės sveikatos saugos reglamentus (higienos normas) ar bendro pobūdžio pareiga ikimokyklinio ugdymo mokyklose sudaryti sąlygas vaikų sveikatai išsaugoti ir stiprinti savaime galimybės nukrypti nuo šio teisės aktų hierarchijos principo turinio elemento nesudaro ir priimti naujas, ribojančio pobūdžio poįstatyminio teisės aktų lygmens nuostatas, Sveikatos apsaugos ministerijos neįgalina“¹⁴⁶⁸. Šio sprendimo pagrindu atitinkami poįstatyminiai aktai buvo panaikinti ir vakcinacija Lietuvoje liko tik savanoriška.

Čekija

Čekijos Konstitucinio Teismo sprendimas¹⁴⁶⁹ dėl privalomosios vakcinacijos buvo įžanga į jau minėtą *Vavrička* bylą EŽTT. Čekijos Konstituciniame Teisme keliose bylose ieškovai skundė Čekijoje egzistuojančią privalomojo vakcinavimo sistemą, jos reguliavimą poįstatyminiais teisės aktais, kai už vakcinacijos pareigos nesilaikymą gali būti skiriama administracinė nuobauda, taip pat apribota galimybė vaikus ugdyti ikimokyklinio ugdymo įstaigose (žr. toliau). Ieškovai pateikė įvairius argumentus, bet labiausiai ji buvo susijusi su Oviedo konvencija (Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje, toliau –

¹⁴⁶⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. liepos 5 d. bylos Nr. I-6-662/2016 1–6 punktai.

¹⁴⁶⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. liepos 5 d. bylos Nr. I-6-662/2016 53 punktas.

¹⁴⁶⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. liepos 5 d. bylos Nr. I-6-662/2016 32 punktas.

¹⁴⁶⁹ Bylos aptariamos pagal *Vavrička and others v. The Czech Republic* (Application nos. 47621/13). Judgment. Grand Chamber, 8 April 2021, 90–93 punktai.

Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija¹⁴⁷⁰) ir jau minėta nuostata, kad privalomasis vakcinavimas galbūt pažeidžia žmogaus teisę į apsisprendimą dėl medicinos procedūrų, kad vakcinavimas turi būti paremtas asmeniniu sprendimu, o ne objektyviais duomenimis, kad atsisakydami vakcinuoti savo vaikus tėvai taip saugo juos nuo žalingo vakcinų poveikio, be to, valstybė neprisiima atsakomybės dėl šalutinio vakcinų poveikio arba pakenkimo sveikatai. Tad buvo teigiama, kad nėra teisingos pusiausvyros tarp visuomenės intereso ir individo teisių, bet Konstitucinis Teismas sprendimuose šiuos argumentus atmetė.

2015 m. sausio 27 d. sprendime Nr. Pl. ÚS 19/14 Teismas nurodė, jog privalomosios vakcinacijos reguliavimas visiškai atitiko nacionalinės įstatymų leidybos kompetenciją, o teisės aktas buvo pakankamai aiškus ir suprantamas, detalai apibrėžiantis antrinio teisės akto detales. Tokia tvarka suteikė galimybę reaguoti į epidemiologinę situaciją pagal poreikį ir atsižvelgiant į medicinos bei farmakologijos žinias. Konstitucinis Teismas taip pat sutiko, kad privalomoji vakcinacija yra intervencija į asmens fizinę neliečiamybę ir teisę į privatų ar šeimos gyvenimą. Dėl šios priežasties vakcinavimo pareiga buvo lydima saugiklių, skirtų galimam piktnaudžiavimui sumažinti, taip pat galimybės sustabdyti šią medicininę intervenciją, jeigu ji neatitinka tam tikrų sąlygų. Kadangi šioje byloje buvo nagrinėjamas asmens teisių apribojimas, kuris realizuojamas paskiriant baudą, Konstitucinis Teismas tokį apribojimą analizavo per įprastinius bet kurios kitos žmogaus teisės ribojimo kriterijus ir nusprendė, kad a) ribojimas turi būti pagal įstatymą, ir ribojimas šį kriterijų atitiko, nes nagrinėjamu atveju įstatymo sąvoka apima ir antrinius teisės aktus; b) ribojimas turi siekti teisėto tikslo, kaip ir šiuo atveju – sveikatos apsaugos; c) ribojimas turi būti būtinas, ir jis toks buvo, kaip parodė nacionalinių ir tarptautinių ekspertų pateikti duomenys: vakcinacija dėl tam tikrų infekcinių ligų yra rekomenduotina, ir visuomenės sveikatos apsaugos poreikis nusveria ieškovų, nusiteikusių prieš vakcinaciją, argumentus. Teismas taip pat *obiter dictum* pastebėjo, kad jeigu už vakcinavimo tvarkos nesilaikymą skiriamos baudos, turi būti sukurta ir kompensavimo sistema, kaip yra kitose valstybėse, tokiems atvejams, jeigu vakcinavimas sukeltų žalą sveikatai.

2015 m. rugpjūčio 17 d. sprendime Nr. III. ÚS 3311/12, taip pat susijusiam su baudos skyrimu už vakcinavimo pareigos nevykdymą, Konstitucinis Teismas taip pat pasisakė dėl įsitikinimų ir sąžinės laisvės santykio su privalomąja vakcinacija. Šiuo atveju Teismas atkreipė dėmesį, kad teisė turėti įsitikinimus turėtų būti suprantama ne kaip paprastas nenoras vakcinuotis, kilęs savarankiškai studijuojant knygas

¹⁴⁷⁰ Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija, *Valstybės žinios*, 2002-10-09, Nr. 97-4258.

ir šaltinius, dėl vienokių ar kitokių nuostatų, o bendroji nuomonė nesivakcinuoti negali būti laikoma kaip unikali arba konstituciškai pagrįstas pagrindas atsisakyti vakcinacijos.¹⁴⁷¹ Iš šio pasisakymo galima spręsti, kad Konstitucinis Teismas neatmetė galimybės, kad vakcinacijos atsisakymas gali būti paremtas fundamentalia autonomija (pvz., dėl priklausymo tam tikrai religijai ar pan.).¹⁴⁷² Ši teisė buvo komentuojama ir 2015 m. gruodžio 22 d. sprendime Nr. I. ŪS 1253/14. Jame Teismas pasisakė, kad, norint remtis šia teise, reikia atkreipti dėmesį į šiuos aspektus: 1) konstitucinę reikalavimų svarbą tikėjimo (įsitikinimų) ir sąžinės laisvės kontekste; 2) priešasčių, kuriomis remiasi ieškovas, svarbą; 3) ieškovo nuoseklumą ir įtikinamumą; 4) socialinį poveikį, kurį šis prieštaravimas turėtų specifinėje byloje. Tačiau Teismas taip pat pastebėjo, kad šis pagrindas gali būti taikomas tik kaip išimtis ir negali tapti bendrąja taisykle.¹⁴⁷³

Taigi ieškovai visose šiose bylose pralaimėjo ir Čekijos Konstitucinis Teismas patvirtino, kad privalomoji vakcinacija, sudarant nepalankias sąlygas jos nesilaikančiam asmeniui, yra teisėtas būdas užtikrinti visuomenės imunizaciją nuo tam tikrų infekcinių ir kitų ligų.

Apibendrinami šią Europos valstybių konstitucinės jurisprudencijos analizę, galime konstatuoti, kad visose aptartose valstybėse laikomasi daugiau mažiau vienodo požiūrio ir pripažįstama, kad a) privalomoji vakcinacija yra individo laisvės ribojimas, todėl jai pateisinti būtini svarbūs pagrindai, kaip antai, tinkamas ribojimo reguliavimas, konkuruojančios teisės svarba (šiuo atveju – asmens neliečiamybė ir šeimos bei privataus gyvenimo gerbimas prieš visuomenės teisę į sveiką aplinką), kompensacijų mechanizmas, jeigu vakcinacija sukeltų neigiamas pasekmes sveikatai. Visais minėtais atvejais Konstituciniai Teismai suteikė pirmenybę visuomenės sveikatai, iš principo neginčydami privalomosios vakcinacijos galimybės, tačiau nustatydami griežtus jos vertinimo kriterijus.

4.2.3. Privalomosios vakcinacijos klausimas EŽTT: *Vavrička ir kiti v. Čekijos Respublika*

2021 m. balandžio 8 d. EŽTT Didžioji kolegija priėmė jau minėtą sprendimą byloje *Vavrička ir kiti v. Čekijos Respublika*. Tai – pirmasis ir kol kas vienintelis EŽTT

¹⁴⁷¹ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 30 punktas.

¹⁴⁷² *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 92 punktas.

¹⁴⁷³ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 93 punktas.

sprendimas (2021 m. gruodžio 31 d.), susijęs su privalomosios vakcinacijos klausimais, leidžiantis daryti prielaidą, kad privalomosios vakcinacijos reguliavimo klausimas iš nacionalinės srities pereina ir į tarptautinį jurisprudencinį lygmenį.

EŽTT spręsta *Vavrička* byla yra susijusi su jau minėtu Čekijos Respublikos įstatymuose numatytu privalomu vaikų iki 15 metų vakcinavimu nuo įprastinių „vairių“ ligų: tymų, difterijos, kokliušo, kiaulytės, stabligės, hepatito B, poliomieliito, raudonukės, o tam tikroms vaikų grupėms – ir pneumokokinės infekcijos.¹⁴⁷⁴ Pagal Čekijos įstatymus už vaikų vakcinavimą yra atsakingi tėvai arba globėjai, be to, už vakcinavimo pareigos nevykdymą jiems gali būti taikomos sankcijos (įstatymas numato baudą), be to, nevakcinuotiems vaikams, kaip nurodo įstatymai ir poįstatyminiai aktai, neleidžiama lankyti ikimokyklinio ugdymo įstaigų. Šioje EŽTT byloje buvo sujungtos 6 peticijos, jų aplinkybės šiek tiek skiriasi, bet pagrindiniai skundai buvo susiję su atvejais, kai a) pareiškėjas *Vavrička* buvo nubaustas administracine nuobauda (110 Eur) už tai, kad nevykdė vakcinavimo pareigos savo vaikų atžvilgiu; b) pareiškėjų vaikai nebuvo įleisti į ikimokyklinio ugdymo įstaigas (taip pat atkreiptinas dėmesys, kad kai kurie pareiškėjai falsifikavo medicininius dokumentus dėl vakcinavimo, siekdami, kad vaikai būtų įleisti į ikimokyklinio ugdymo įstaigas¹⁴⁷⁵). Šie ieškovai išnaudojo visas Čekijos teismų sistemos galimybes, visose bylose buvo priimti galutiniai sprendimai, o paties ieškovo *Vavrička* byloje – netgi Čekijos Konstitucinio teismo sprendimas, patvirtinęs įstatymų ir kitų teisės aktų, nustatančių privalomąją vakcinaciją, konstitucingumą (aptarta anksčiau).

Vis dėlto ieškovai pateikė peticijas EŽTT, remdamiesi pirmiausia EŽTK 8 straipsniu, ginančiu privataus gyvenimo neliečiamybę. Šiame straipsnyje nurodoma, kad privataus gyvenimo neliečiamybė yra gerbiama ir kad „valstybės institucijos neturi teisės apriboti naudojimosi šiomis teisėmis, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus ir kai tai būtina demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti“. Ieškovai, pasiremdami šiuo straipsniu, teigė, kad privalomoji vakcinacija bei administracinių priemonių ėmimasis prieš asmenis, nevykdančius vaikų vakcinacijos (jau minėtos baudos paskyrimas, draudimas leisti vaikus į ikimokyklinio ugdymo įstaigas), neatitinka šių išimčių.

EŽTT Didžiosios kolegijos sprendime nurodoma, kad Teismas įvertino, jog ši

¹⁴⁷⁴ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 76 punktas.

¹⁴⁷⁵ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 33 punktas.

byla kelia svarbius Konvencijos aiškinimo klausimus, juolab nė viena iš šalių tam neprieštaravo¹⁴⁷⁶, taigi Teismas įvertino šią bylą kaip galinčią turėti poveikį tolimesnei jurisprudencijai. Be to, į šią bylą trečiosiomis šalimis (Čekijos vyriausybės pusėje) įstojo Prancūzija, Vokietija, Lenkija, Slovakija, o ieškovų pusėje – keletas nevyriausybinių organizacijų: Čekijos Vakcinomis pažeistų pacientų asociacija (*Společnost pacientů s následky po očkování, z. s.*), tarptautinė NVO Europos teisės ir teisingumo centras (ECLJ), NVO „ROZALIO – Rodiče za lepší informovanost a svobodnou volbu v očkování, z. s.“, NVO Europos forumas vakcinų stebėjimui (*European Forum for Vaccine Vigilance*), įsteigtas Liuksemburge ir teigiantis, kad vienija 35 valstybių atstovus.

Išnagrinėjęs šią bylą, EŽTT esminėje sprendimo dalyje (atmetus jurisdikcijos ginčijimo aspektus) akcentavo šiuos svarbius momentus.

Pirmiausia, Teismas apibrėžė, kad bylos esmė yra vakcinacijos pareiga bei pasekmės, kai ji nevykdoma (nepaisant to, kad ieškovai kėlė tik klausimą dėl paskirtos baudos ir nepriėmimo į ikimokyklinio ugdymo įstaigas teisėtumo)¹⁴⁷⁷, taigi Teismas problemą formulavo plačiau. Teismas sutiko, kad privalomoji vakcinacija, kaip nesavanoriška medicininė intervencija, yra teisės į privataus gyvenimo gerbimą, kaip tai apibrėžta Konvencijos 8 straipsnyje, ribojimas, nors ir šioje situacijoje nė vienam iš ieškovų atstovaujamų asmenų tokia vakcinacija nebuvo įvykdyta, tačiau teisinio reguliavimo sudaryta situacija (ypač baudos paskyrimas) laikytina tokia intervencija.¹⁴⁷⁸ Tad pagrindinis klausimas iškilo dėl ribojimo pagrindimo, kurio pakankamai nepagrindus EŽTK leistiniais ribojimo kriterijais, būtų galima konstatuoti EŽTK 8 straipsnio pažeidimą.

Taigi jau cituotas EŽTK 8 straipsnis numato tradicinius kriterijus – tai, kad teisės ribojimai turi būti nustatyti įstatymu ir būtini demokratinėje visuomenėje valstybės saugumo, visuomenės saugos ar šalies ekonominės gerovės interesams, siekiant užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, taip pat žmonių sveikatai ar moralei arba kitų asmenų teisėms ir laisvėms apsaugoti. Kaip jau minėjome, analogiški ribojimo kriterijai yra įtvirtinti ir kitose tarptautinėse sutartyse, pvz., TPPTP.

Išanalizavęs pareigos vakcinuoti reguliavimą Čekijos teisinėje sistemoje, Teismas konstatavo, kad formalioji reguliavimo pusė („ribojimų nustatymas įstatymu“) yra tinkama (nors ieškovai tai ginčijo, nes dalis reguliavimo buvo atlikta poįstaty-

¹⁴⁷⁶ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 163 punktas.

¹⁴⁷⁷ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 260–261 punktai.

¹⁴⁷⁸ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 264 punktas.

miniais aktais), tuo pat patvirtindamas ir Čekijos Konstitucinio Teismo sprendimus (aptarti anksčiau).

Vis dėlto EŽTK sprendime įdomesnė ir svarbesnė yra minėtų 8 straipsnio numatytos teisės ribojimo kriterijų analizė, t. y. tų kriterijų, pagal kuriuos galima įvertinti vakcinacijos privalomumo elementą. Analizuodamas šiuos kriterijus, Teismas pateikė tokias išvalgas.

Pirmiausia ribojimo teisėto tikslo kriterijus. Dėl šio kriterijaus Teismas pritarė, kad vyriausybė tinkamai apibrėžė tikslą, kuris yra apsaugoti nuo ligų, galinčių rimtai pakenkti sveikatai. Šiuo tikslu saugomi ir tie asmenys, kurie vakcinuojami, ir tie, kurie negali būti vakcinuojami dėl medicininių kontraindikacijų, todėl gali būti pažeidžiami, priklausomai nuo visuomenės imunizacijos lygio.¹⁴⁷⁹

Antrasis kriterijus – dėl ribojimo būtinumo demokratinėje visuomenėje. Čia Teismas pirmiausia, remdamasis ankstesne jurisprudencija, akcentavo nacionalinės valstybės įgaliojimus spręsti šiuos klausimus ir taip pat nurodė, kad sveikatos apsaugos politika yra nacionalinių jurisdikcijų teisė, nes jos geriausiai gali įvertinti prioritetus, išteklius ir socialinį poreikį.¹⁴⁸⁰ Aptardamas šios bylos situaciją, Teismas pabrėžė, kad egzistuoja EŽTK valstybių dalyvių konsensusas, kuriam pritaria ir tarptautinės organizacijos, kad vakcinacija yra viena sėkmingiausių ir efektyviausių intervencijų sveikatos sistemoje kontroliuojant epidemines ligas ir kad valstybės turi siekti kuo aukštesnio vakcinacijos lygio savose populiacijose.¹⁴⁸¹ Vis dėlto siekdamas šio tikslo valstybės elgiasi įvairiai ir taikomų priemonių apimtis varijuoja nuo visiškai rekomendacinio vakcinacijos pobūdžio iki teisinės pareigos vakcinuoti vaikus. Čekijos Respublika ir dar kelios valstybės, įstojusios trečiosiomis šalimis (Prancūzija, Lenkija, Slovakija), yra griežtosios politikos pusėje, ir šiuo metu pastebima tendencija tokią politiką plėsti (Vokietija, Prancūzija). Pabrėžta, kad neseniai Vokietijos teisėje įtvirtintus pakeitimus lydėjo intensyvūs visuomeniniai ir parlamento debatai ir kad debatai turėtų būti vertinami ne vien iš prieštaraujančių vakcinacijai perspektyvos, bet taip pat ir iš pareigos apsaugoti sveikus visuomenės narius, ypač tuos, kurių sveikata priklauso nuo vakcinacijos lygio.¹⁴⁸²

Kalbėdamas apie rimtą visuomeninę būtinybę, Teismas pabrėžė, kad jau pati EŽTK įpareigoja valstybę imtis tinkamų priemonių apsaugoti gyvybę ir sveikatą asmenų, esančių jos jurisdikcijoje, o ekspertiniai duomenys aiškiai rodo, jog tai, kad

¹⁴⁷⁹ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 272 punktas.

¹⁴⁸⁰ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 274 punktas.

¹⁴⁸¹ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 277 punktas.

¹⁴⁸² *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 278–279 punktai.

mažėja vakcinuotų asmenų, kelia pavojų ir visuomenės, ir pavienių asmenų sveikatai, taigi Čekijos Respublikos įvesta vakcinavimo pareiga atitinka rimtos visuomeninės būtybės kriterijų.¹⁴⁸³

Trečiasis tinkamų ir pakankamų priežasčių kriterijus – Teismas nagrinėjo aukščiausius sveikatos apsaugos standartus ir pažymėjo, kad valstybės turi pareigą vaikų, taip pat ir vaikų, kaip visuomenės grupės, interesus iškelti kaip pagrindinius, kai kalbama apie poveikį jų sveikatai ir vystymuisi, ir pripažino, kad Čekijos įstatymais numatyta ir įgyvendinta pareiga paremta tinkamomis ir pakankamomis priežastimis, tokiomis kaip vakcinacijos lygio palaikymas, leidžiantis apsaugoti ir tuos visuomenės narius, kurie negali būti vakcinuojami dėl papildomų indikacijų.¹⁴⁸⁴

Ketvirtasis proporcingumo kriterijus – itin svarbus kriterijus, lemiantis medicininės intervencijos pagrįstumo vertinimą. Teismas atkreipė dėmesį, kad, nepaisant privalomumo, vakcinavimo pareiga pagal Čekijos įstatymus nėra absoliuti – išimtyms galimos dėl meningokokinės infekcijos (10-oji vakcina), taip pat vaikams, kurie turi kontraindikacijų, dėl kurių vakcinuotis negali. Be to, pabrėžiama, kad bylos aplinkybėse nėra priverstinės vakcinacijos (tai suprantant kaip vakcinos suleidimą asmeniui tiesioginės prievartos būdu), yra tik sankcijos už vakcinacijos pareigos nevykdymą. Bauda, paskirta Vavričkai, buvo baudų dydžio skalės apačioje ir negali būti vertinama kaip per daug sunki. Be to, ieškovai turėjo visas teises galimybes naudotis teisinės gynybos priemonėmis iki pat Konstitucinio Teismo ir jų bylos buvo peržiūrėtos individualiai ir kruopščiai. Taip pat pastebima, kad ieškovai nesugebėjo pagrįsti savo kaltinimų, kad sveikatos priežiūros sistema, sprendžianti dėl vakcinavimo, yra neskaidri, priklausoma nuo farmacijos įmonių, Teismas taip pat atmetė ieškovo argumentus dėl vakcinų nesaugumo, remdamasis statistiniais ir mokslo duomenimis, be to, atkreipdamas dėmesį, kad yra galimybė gauti kompensaciją, jeigu vis dėlto vakcinos padarė žalą. Teismo taip pat neįtikino ieškovų argumentai, kad vaikų neįleidimas į ikimokyklinio ugdymo įstaigas padarė jiems esminę žalą, nes iš jų nebuvo atimtos visos galimybės asmeniškai, socialiai ir intelektualiai augti, nors ir sudėtingesnėmis sąlygomis, nes jų tėvai nusprendė nesilaikyti vakcinavimo pareigos. Be to, šis poveikis nebuvo nuolatinis – net ir nevakcinuoti vaikai buvo įleisti į pradines mokyklas.¹⁴⁸⁵

Taigi apibendrinamas Teismas taip pat pasisakė, kad jo kompetencija buvo ne ginčyti pasirinktą Čekijos reguliavimo būdą, o įvertinti, ar pasirinktas būdas atiti-

¹⁴⁸³ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 281–284 punktai.

¹⁴⁸⁴ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 285–289 punktai.

¹⁴⁸⁵ *Vavrička and others v. The Czech Republic* 290–309 punktai.

ko valstybei leistiną pasirinkimo laisvės kriterijų (angl. *margin of appreciation*). Tuo remdamasis Teismas nenustatė 8 straipsnio pažeidimo.¹⁴⁸⁶

Teismas taip pat vertino, ar pagrįstas ieškovo teiginys, jog pagal EŽTK 9 straipsnį buvo pažeista asmens teisė į tikėjimo laisvę, tačiau pastebėjo, kad asmeninis neišvengiamas požiūris į vakcinavimą, paremtas visiškai subjektyviomis prielaidomis apie jos būtinumą ir tinkamumą, neatitinka „tikėjimo“ supratimo pagal 9 straipsnį, taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad nuo tam tikrų ligų du iš ieškovų savo vaikus vis dėlto skiepijo. Tad šią ieškinio dalį, įskaitant ir dar kelias, Teismas pripažino nepagrįsta.¹⁴⁸⁷

Didžiosios kolegijos sprendimui nepritarė tik teisėjas Wojtyczekas, jis pateikė prieštaraujančią atskirąją nuomonę. Teisėjas Lemmensas, nors ir balsavo kaip dauguma, pateikė papildomąją nuomonę. Wojtyczeko nuomonė, be abejo, yra kritiška, kad Teismas neišlaikė procedūrinio teisingumo reikalavimų, tačiau taip pat jis kritikuoja ir kai kuriuos pasirinktus Teismo argumentus, pvz., jo manymu, valstybės veikimo laisvė, kai kalbame apie intervenciją į vaikų sveikatą, turėtų būti ypač siaura, tad Teismas turėjo atskirai analizuoti medžiagą dėl skirtingų vakcinų ir kokią tai daro poveikį asmens pasirinkimui, kaip pagrindinę problemą keldamas tezę, „ar pridėdamosi vertė, sukurta išipareigojimo (vakcinacijos), pateisina pasirinkimo laisvės apribojimą“¹⁴⁸⁸.

Tad apibendrinami galime teigti, kad EŽTT pripažino, kad privalomoji vakcinacija, kai privalomumas suprantamas kaip nepalankių aplinkybių sudarymas asmenims, nenorintiems vakcinuotis, neprieštarauja EŽTK, kai jis yra pagrįstas visuomenės sveikatos apsaugos būtinybe, kuri vertinama pagal medicinos mokslo konsensusą, ir tinkamai įtvirtintas teisėje bei atitinka valstybei suteiktos leistinos pasirinkimo laisvės apimtį (angl. *margin of appreciation*) taikant teisių ir laisvių ribojimus.

4.2.4. „Kovidinė“ jurisprudencija: JAV ir Europa

Valstybės, siekdamos padidinti vakcinuotų asmenų skaičių, taip pat valdyti COVID-19 epidemijos plitimą, nuo 2021 m. ėmė įvesti vadinamuosius COVID pasus, t. y. vakcinuotų, persirgusių arba atlikusių testą asmenų pažymėjimus, kurie atve-

¹⁴⁸⁶ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 310 punktas.

¹⁴⁸⁷ *Vavrička and others v. The Czech Republic*, 334–337 punktai.

¹⁴⁸⁸ Dissenting Opinion of Judge Wojtyczek, in *Vavrička and others v. The Czech Republic* (Application nos. 47621/13). Judgment. Grand Chamber, 8 April 2021.

ria daugiau galimybių lankytis renginiuose, žmonių susibūrimo vietose, kai kuriose valstybėse – ir prekybos centruose ar maitinimo įstaigose bei naudotis viešuoju transportu. Šių priemonių įvedimas daugeliu atvejų sukėlė nemenkus visuomeninius protestus, JAV – įtampą tarp federalinės ir valstijų valdžios, taip pat dėl jų konstitucingumo teko pasisakyti teismams. Pasirodė ir pirmieji teismų sprendimai, kurių pamažu vis gausėja.

Jungtinės Amerikos Valstijos

2021 m. vasarą JAV Aukščiausiąjį Teismą galėjo pasiekti ir pirmoji konstitucinio pobūdžio byla *Klaassen v. Trustees of Indiana University* dėl privalomosios vakcinacijos COVID-19 kontekste. Ši byla jau buvo perėjusi dvi teismines instancijas – federalinį apygardos teismą ir Septintosios apskrities federalinio teismo apeliaciją. Pirmosios instancijos teismas skundą atmetė, apeliacinis teismas atmetimą patvirtino. Bylos esmė buvo tokia: Indianos universitetas pareikalavo, kad studentai, personalas ir kiti darbuotojai pasiskiepytų nuo COVID-19, grasindamas rimtomis sankcijomis (kad nutrauks studijas, pašalins iš darbo ir kt.) ir sudarydamas nedaug išimčių (alergija ar kitos medicininės išimtys, religinių įsitikinimų išimtis, sprendimas studijuoti tik nuotoliniu būdu). Ieškovai argumentavo, kad tokie ribojimai pažeidžia daugybę teisės principų ir reikalavimų, pirmiausia studentų teises, kad draudimo apimtys neproporcingos, teisę į asmens kūno neliečiamumą ir gydymo pasirinkimą, kad kyla vakcinų šalutinio poveikio grėsmė ir t. t. Vis dėlto šie argumentai neįtikino net žemesnių instancijų teismų, ir, pasiremiant jau minėta ankstesne mūsų aptarta jurisprudencija (*Jacobs v. Massachusetts*, kt.), skundas buvo atmestas. Apeliacinio teismo argumentacijoje akcentuota, kad vakcinacijos reikalavimas nekelia konstitucinių problemų (remiamasi jau minėta *Jacobson v. Massachusetts*), tuo pripažįstant, kad dėl COVID-19 susiklosčiusi situacija nėra kuo nors ypatingesnė nei dėl kitų infekcinių ligų, tokių kaip raupai, antra, Indianos universitetas numatė tinkamas išimtis, ir didžiajai ieškovų daliai ši išimtis taikoma (dėl religinių įsitikinimų), jie tik privalės periodiškai testuotis ir nešioti kaukes, be to, skirtingai nuo *Jacobs* bylos, kur buvo reikalaujama visų asmenų vakcinacijos, čia vakcinacijos reikalauja tik universitetas, tad žmogus turi pasirinkimą rinktis kitą kelią (pvz., kitą universitetą).¹⁴⁸⁹ Taip pat apeliacinio teismo sprendime yra anglosaksiškai sistemai būdingas neformaliojo

¹⁴⁸⁹ *Klaassen v. Trustees of Indiana University*. United States Court of Appeals for the Seventh Circuit. No. 21-2326, 2 August 2021, <<https://media.ca7.uscourts.gov/cgi-bin/rssExec.pl?Submit=Display&Path=Y2021/D08-02/C:21-2326:J:Easterbrook:aut:T:op:N:2741753:S:0>>.

stiliaus intarpas, kurį verta pacituoti: „Pirmoji pataisa [JAV Konstitucijos pataisa, garantuojanti tikėjimo, saviraiškos, susirinkimų ir peticijos teisę – *aut. past.*] reiškia, kad valstija negali nustatyti, kam ką skaityti ar rašyti, tačiau valstijos universitetas iš studentų gali reikalauti skaityti ir rašyti tai, ko studentai nenori. Studentas privalo perskaityti, ką jam liepia profesorius, nors studentas gali laikyti tą knygą eretiška; studentas taip pat privalo rašyti esė ar laikyti egzaminus <...>. Studentas, kurio užduotis buvo išanalizuoti nihilizmo vaidmenį F. Dostojevskio „Demonuose“, tačiau kuris pateikė esė apie Jago motyvaciją „Otele“ [W. Shakespeare'o – *aut. past.*], susiims. Tad jeigu universitetas turi teisę reikalauti atsisakyti nuosavybės [kitai variant – susimokėti už mokslą – *aut. past.*] bei reikalauti skaityti ar rašyti tai, ką reikia, sunku įžvelgti didesnę problemą dėl medicininių sąlygų, kurios padeda studentams išlikti saugiams, kol mokosi.“ Kaip jau minėta, ieškovai po šio sprendimo kreipėsi į JAV Aukščiausiąjį Teismą, tačiau Teismas šios bylos nagrinėti nesiėmė, jis buvo atmestas vieno teisėjo sprendimu¹⁴⁹⁰ kitiems neprieštaraujant ir nepateikiant papildomos argumentacijos, taigi galima daryti prielaidą, jog Aukščiausiasis Teismas pritarė apygardos ir apeliacinio teismo argumentams ir papildomų problemų nematė. Tikėtina, kad šis sprendimas gali paskatinti daug drąsesnį įvairių institucijų reikalavimą darbuotojams vakcinuotis.

Prancūzija

Prancūzijos Konstitucinė Taryba 2021 m. rugpjūčio 5 d. priėmė sprendimą, kad COVID pasas yra tinkama priemonė valdyti epideminę situaciją.¹⁴⁹¹ Konstitucinė Taryba ėmėsi šios bylos dėl to, kad į ją kreipėsi visos valdžios šakos: ministras pirmininkas, 60 parlamento narių ir 60 senatorių. Dalį ginčo sudarė klausimai, tiesiogiai nesusiję su sveikatos pasu (taip šis dokumentas vadinamas Prancūzijoje), kaip antai – įstatymo pataisų priėmimo procedūra, galiojimas skirtingose Prancūzijos teritorijose. O dėl sveikatos paso vertinimo aplinkybės buvo šios: Konstitucinei Tarybai buvo iškelti klausimai, ar sveikatos paso platesnis taikymas (pvz., pasilinksminimo vietos ar viešasis transportas) nesukuria pagrindo diskriminacijai, ar tai nepažeidžia teisės į susirinkimus ir netgi įmonių teisių. Daugumoje situacijų Konstitucinė Taryba nusprendė, kad sveikatos pasas nepažeidžia Prancūzijos konstitucijos. Spręsdamas

¹⁴⁹⁰ Kreipimosi atmetimą žr. <<https://www.supremecourt.gov/search.aspx?filename=/docket/docketfiles/html/public/21a15.html>>.

¹⁴⁹¹ Decision no. 2021-824 DC of 5 August 2021, <<https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/decision/2021/2021824DC.htm>>.

dėl skundo, kad sveikatos pasas galbūt prieštarauja lygybės įstatymui principui, Taryba nurodė, jog lygybės principas nedraudžia įstatymų leidėjui skirtingas situacijas vertinti skirtingai arba nesilaikyti lygybės principo dėl viešųjų interesų, jeigu skirtingas vertinimas yra tiesiogiai susijęs su įstatymo, nustatančio reguliavimą, siekiamu tikslu. Kaip tokio reguliavimo pavyzdys pateikiama situacija, kai apribojamas žmonių pateikimas į prekybos centrus. Sprendime pažymima, jog prekybos centrai skiriasi nuo kitų prekybos vietų epidemijos plitimo požiūriu, taigi šis reguliavimas paremtas skirtinga situacija, kuri atitinka įstatymo tikslą. Atitinkamai nurodoma, jog kadangi patekimui taikomi skirtingi dokumentai (sveikatos pasas, persirgimo pažymėjimas, testavimo rezultatas, kt.), skirtingai nevertinami ir tie asmenys, kurie negalėjo pasinaudoti vakcinacija iki įsigaliojant įstatymui arba kurie buvo vakcinuoti vakcina, nepatvirtinta Europos medicinos agentūros (52 pnk.), taip pat jog šiuos dokumentus gali tikrinti tik teisėsaugos pareigūnai arba prekybos ar paslaugų vietų valdytojai ir šis tikrinimas galimas tik netaikant jokios diskriminacijos (54 pnk.)¹⁴⁹², šiais argumentais remiantis skundas dėl lygybės principo (įmonių ir asmenų) pažeidimo atmetamas.

Kitas skundo argumentas buvo susijęs su tuo, kad įstatymo reikalavimai (sveikatos pasų tikrinimas) tariamai sukelia daug papildomų rūpesčių verslui, reikalauja didelių žmogiškųjų ir finansinių išteklių, be to, numatomos ir baudos už šių reikalavimų nevykdymą, ir taip pažeidžiama teisė užsiimti verslu. Į tai Konstitucinė Taryba atsakė, kad tam tikrų apribojimų nustatymas verslui, siekiant kontroliuoti epidemiją ir taip apsaugoti konstitucinę sveikatos apsaugos vertybę, yra pagrįstas bei nelaikytinas neproporcingu, nes tam nereikia daug išteklių (61–63 pnk.). Dėl baudų skyrimo pažymėta, kad pirmiausia taikomos įspėjamosios priemonės, kuriose nurodoma, kas turi būti padaryta, ir tam duodamas 24 valandų laikotarpis, tik neatsižvelgus į nurodymą ir nepašalinus trūkumų vieta gali būti uždaryta daugiausia 7 dienoms, tačiau turi būti atidaryta, vos tik valdytojas pašalins trūkumus. Ir tik tada, jeigu valdytojas gauna 3 ir daugiau įspėjimų per 45 dienas, jam gali būti skiriama bauda ar baismė (laisvės atėmimas iki vieno metų). Konstitucinė taryba tokį baudų ir kontrolės mechanizmą laiko proporcingu pagal veiką ir nepažeidžiančiu baismės proporcingumo principo.¹⁴⁹³

Dar viena situacija, spręsta šio kompleksinio skundo metu, buvo įstatymo nuostata, reikalaujanti, kad tam tikrų įmonių darbuotojai bei valstybės tarnautojai turėtų

¹⁴⁹² Decision no. 2021-824 DC of 5 August 2021, 49–54 punktai.

¹⁴⁹³ Decision no. 2021-824 DC of 5 August 2021, 61–68 punktai.

sveikatos pasus, norėdami patekti į darbo vietą, o pasų neturėjimas gali reikšti darbo santykių suspendavimą ir kartu pajamų praradimą, taip pat buvo skundžiama, jog sveikatos paso neturėjimas sudaro sąlygas nutraukti terminuotus ir „paskyrimo“ kontraktus. Teigiama, kad tokie ribojimai galbūt pažeidžia teisę į darbą, lygybės principą ir lygias teises siekti darbo viešajame sektoriuje. Konstitucinė taryba pastebėjo, kad iš tiesų skirtingas darbo sutartis turinčių asmenų traktavimas pažeidžia lygybės principą, tačiau bendrasis reikalavimas pateikti sveikatos pasą – ne, nes, panašiai kaip su prekybos centrais, siekiama teisėto konstitucinio tikslo, numatytos įvairios galimybės (vakcinavimo, persirgimo, testavimo pažymos), taip pat suspendavimas numatomas daugiausia trims dienoms, po kurių darbdavys ne tik privalo išsiaiškinti su darbuotoju situaciją, bet ir yra sudaryta galimybė perkelti darbuotoją į kitas pareigas (pvz., nuotolinis darbas), be to, darbuotojas turi teisę sugrįžti į darbą vos tik gavęs atitinkamą dokumentą.¹⁴⁹⁴ Taigi iš principo Prancūzijos Konstitucinė Taryba patvirtino, kad sveikatos pasas nepažeidžia Prancūzijos konstitucijos.

Ispanija

Ginčą dėl COVID paso sprendė ir Ispanijos Aukščiausiasis Teismas. Sprendimas buvo susijęs su Andalūzijos regiono Aukščiausiojo Teismo sprendimu, kuriuo šis Teismas nepritarė Andalūzijos regiono vyriausybės sprendimui įvesti COVID pasą naktinio pasilinksminimo vietoms (sulaukusi daug kritikos, ypač iš pramogų industrijos, dėl planuojamos priemonės regiono vyriausybė pati kreipėsi į teismą). Regiono teismas argumentavo keliais pagrindais¹⁴⁹⁵: teismas atkreipė dėmesį, kad toks reguliavimas gali pažeisti teisę į privatumą, tačiau šis pažeidimas nelaikytinas rimtu, nes apie pusę Ispanijos gyventojų jau yra visiškai pasiskiepiję nuo COVID-19, tačiau vis tiek laikytinas netinkama priemone, nes jis suvienodina vakcinacijos pažymėjimo ir neigiamo koronaviruso testo galią, nors jie nurodo skirtingus apsaugos lygius. Žinant, kad net ir vakcinuoti arba persirgę asmenys gali tapti viruso nešiotojais, teismas mano, kad neatsakyta, kaip tokia priemonė „apsaugotų nuo viruso perdavimo iš tų, kurie atėjo į pasilinksminimo įstaigą tik su PGR ar antigenų testu, tik patvirtinančiu, jog testo atlikimo metu testuojamasis nenešiojo aktyvaus viruso, o ne tai, kad jis turi imunitetą virusui“. Teismas taip pat atmetė regiono vyriausybės teiginį, kad priemonė yra būtina, nes nebuvo pakankamai įrodymų, kad didelė dalis

¹⁴⁹⁴ Decision no. 2021-824 DC of 5 August 2021, 72–86 punktai.

¹⁴⁹⁵ Court rules against Andalusia's Covid pass for nightlife venues, <https://english.elpais.com/society/2021-08-09/court-rules-against-andalusias-covid-pass-for-nightlife-venues.html>.

penktosios bangos susirgimų kilo naktinio pasilinksminimo įstaigose.

Ispanijos Aukščiausiasis Teismas, dar kartą išanalizavęs Andalūzijos regiono vyriausybės ir kitų institucijų argumentus, skundžiant Andalūzijos Aukščiausiojo Teismo sprendimą, patvirtino pastarąjį, konstatuodamas, kad vyriausybės pateikti argumentai nepakankamai įrodo poreikį taikyti šias priemones, kurios riboja fundamentalias privatumo ir nediskriminavimo teises, vertinant, kaip šie ribojimai įgalintų pasiekti norimus ir būtinus tikslus, atsižvelgiant į epidemiologinę situaciją.¹⁴⁹⁶

Be to, Ispanijos Aukščiausiasis Teismas pritarė Andalūzijos Aukščiausiajam Teismui, kad nebuvo pakankamai pagrįsta tai, kad nenurodyta taikomų priemonių trukmė ir priežiūros trūkumas, o nurodymas, kad tai „priklauso nuo pandemijos plėtros“, yra nepakankamas. Be to, priemonės taikomos visai Andalūzijai, jos gyventojams ir savivaldybėms, nepriklausomai nuo atvejų skaičiaus ir be sąsajos su sveikatos situacija ir jos raida.¹⁴⁹⁷

Taip pat dalis apeliacijos buvo susijusi su įstatymų teisinės galios klausimais, t. y. koku įstatymu turi būti reguliuojami šie ir panašūs ribojimai (paprastu įstatymu ar organiniu įstatymu)¹⁴⁹⁸, tačiau šis klausimas nebuvo esminis (ir buvo jau spręstas ankstesnėse bylose).

Taigi apibendrinant galima konstatuoti, jog Ispanijos teismai regioninės vyriausybės norą taikyti priemones atmetė ne dėl to, kad jos *per se* prieštarautų Ispanijos konstitucijai ar teisės principams, o dėl to, kad vyriausybė nesugebėjo šių priemonių tinkamai ir išsamiai pagrįsti bei numatyti saugiklius. Kitaip tariant, teismai akcentavo pagrįsto poreikio pagrindimo elementą kaip pagrindinį kriterijų kalbant apie galimus ribojimus.

Slovėnija

2021 m. gruodžio 6 d. Slovėnijos Konstitucinis Teismas priėmė sprendimą byloje Nr. U-I-210-21¹⁴⁹⁹, kurioje įvairios valstybės tarnautojų profesinės sąjungos ginčijo vyriausybės sprendimą įvesti privalomąją vakcinaciją valstybės tarnautojams. Savo sprendime Teismas nurodė, kad toks reikalavimas vakcinuotis savo prigimtimi prilygsta darbo sąlygų reguliavimui, o šis turi būti vykdomas pagal Darbo sąlygų

¹⁴⁹⁶ Roj: STS 3260/2021 - ECLI:ES:TS:2021:3260, <<https://www.poderjudicial.es/search/TS/openDocument/5774c96862c0f7ef/20210827>>, p. 7.

¹⁴⁹⁷ Roj: STS 3260/2021 - ECLI:ES:TS:2021:3260, p. 8.

¹⁴⁹⁸ Roj: STS 3260/2021 - ECLI:ES:TS:2021:3260, p. 6.

¹⁴⁹⁹ Nr. U-I-210-21, <https://www.us-rs.si/odlocba-ustavnega-sodisca-st-u-i-210-21-z-dnc-29-11-2021/>.

įstatymą ir Infekcinių ligų įstatymą, kuris ir nustato įvairias skiepų, įskaitant ir privalomus, rūšis (kitais tariant, įstatymas turi būti papildytas nauja vakcinacijos rūšimi). Konstitucinio Teismo nuomone, vyriausybės sprendimas buvo priimtas nesilaikant šių įstatymų nuostatų, todėl šio sprendimo dalis, numatanti privalomąją vakcinaciją, nesuderinama su Slovėnijos konstitucijos 120 straipsnio 2 dalimi („Administracinės įstaigos atlieka savo darbą nepriklausomai, laikydamosi Konstitucijos ir įstatymų“¹⁵⁰⁰). Tačiau, kaip pažymima Teismo pranešime spaudai, šiame sprendime Konstitucinis Teismas nespėdė, kaip būtų teisiškai vertinama ši priemonė (privalomoji vakcinacija), jeigu ji būtų paremta tinkamu teisiniu pagrindu, taip pat Teismo sprendimas nereiškia, jog darbuotojų vakcinavimas kaip sąlyga, būtina dirbti valstybės tarnyboje, laikytina neadekvačia (neproporcinga) priemone (*nesorazmeren ukrep* – sl.).¹⁵⁰¹ Taigi Slovėnijos Konstitucinis Teismas nepaneigė galimybės taikyti privalomąją vakcinaciją, tačiau nurodė, kad tai turi būti daroma laikantis teisės aktų hierarchijos ir sistemingumo.

¹⁵⁰⁰ Constitution of the Republic of Slovenia. Official Gazette of the Republic of Slovenia Nos. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06, and 47/13, <<https://www.us-rs.si/media/constitution.pdf>>.

¹⁵⁰¹ Nr. U-I-210-21, <https://www.us-rs.si/odlocba-ustavnega-sodisca-st-u-i-210-21-z-dne-29-11-2021/>.